

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 8

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 132 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 7-avgustda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessor
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Benchmarking asosida oliy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshlik xususiyatini oshirish.....	16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Mehnat resurslarini samarali boshqarish orqali ish bilan bandlikni ta'minlash	20
Shakarov Zafar Gafforovich	
Трансформация человеческого капитала в условиях цифровизации и внедрения искусственного интеллекта в банковскую экосистему	24
С.С. Исмаилов	
“Kreativ iqtisodiyot” va “kreativ industriya”: mohiyati, nazariy jihatlarining tahlili	32
Dusmuxamedov Oybek Suratbekovich	
Muammoli kreditlar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	37
Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li	
Don mahsulotlari tarmog'ida mavjud kamchiliklar va ularning yechimlari	41
Sh.B. Donayev	
Eksportni rivojlantirish iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biridir	45
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha soliq ma'muriyatchiligini tashkil etish.....	49
Idrisov Alisher Otajonovich	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning konseptual jihatlarini.....	53
Sultanov Maxmud Axmedovich	
Poverty in developing countries: new problems and solutions.....	57
Amirdjanova Sitara Sunnat kizi	
Факторы, влияющие на успешное функционирование скандинавской модели развития экономики	61
Вохидова Мехри Хасановна	
Анализ зарубежного опыта методологии оценки финансового потенциала развитых стран	69
Буранова Лола Вахобовна	
Мамлакатimizda islom moliyaviy xizmatlarini joriy etishning zarurligi.....	78
Babamatov Tolib Hakimovich	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarining tashkiliy-huquqiy mexanizmlari	83
S.A.Karabayev	
O'zbekiston tijorat banklarida valyuta operatsiyalarini amalga oshirish yo'llari	90
Yusupov Aziz Shuxratovich	
Sanoatda raqamli transformatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi	95
Gulbayeva Feruza Islamovna	
Oliy ta'lim muassasalarining mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri.....	102
Sherov Alisher Bakberganovich	
Maxsus kiyimlar tikishda foydalaniladigan gazlamalar tahlili	107
Sayidova Maftuna Hamroqul qizi	
O'zbekistonda elektron bank xizmatlarini o'zgartirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	111
Umarova Malika Baxtiyarovna	
Оценка влияния налоговой системы на финансовое состояние организаций.....	116
Умида Юлдашева	
Теоретическое обоснование интернет-маркетинга в социальных сетях.....	120
Арипходжаев Саидамир Фузулиддинович	

Sport tashkilotining marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	127
Ismoilov Sherzod Dilshodovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda klaster tizimini joriy qilish jarayonlari.....	132
Ziyadullayev G'ayrat Umidulla o'g'li	
Hududlar soliq salohiyatini oshirishda soliq risklarini boshqarishning zamonaviy tendensiyalari	138
Sharipov Narzullo G'ulomovich	
O'zbekistonning xalqaro bozordagi faoliyatini kengaytirishda marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligi.....	144
Shadieva Madina Djaloliddin qizi	
Xususiy tadbirkorlik va kichik biznes subyektlarining rivojlanish tendensiyalari.....	148
Jumanazarova Z.K.	
Xalqaro savdoning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri	154
Rashidov Bekzod Ulug'bek o'g'li, Isayev Laziz Baxtiyorovich	
Oliygochlarni optimallashtirishda sinergiya samarasiga erishish yo'llari	158
Adizov Sanjar Rashidovich	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida bank tizimining barqarorligini ta'minlash asosida aholi kambag'allik darajasini qisqartirish	165
Xoliyorov Murod Qahramon o'g'li, Xoliyova Shoxista Qahramon qizi	

OLIYGOHLARNI OPTIMALLASHTIRISHDA SINERGIYA SAMARASIGA ERISHISH YO'LLARI

Adizov Sanjar Rashidovich

Toshkent davlat texnika universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Maqolada oliygohlarni optimallashtirishda sinergiya samarasiga erishish masalalari, ayniqsa, uning innovatsion jihatlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi zaruriyati asoslangan. Bundan tashqari, oliy ta'lim muassasalarida integratsion jarayonlarni tashkil etish modellari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim, integratsiya, sinergiya, salohiyat, hamkorlik, ilm, fan.

Abstract: The article focuses on the issues of achieving synergy effect in the optimization of universities, especially the need for socio-economic development of its innovative aspects. In addition, models of organizing integration processes in higher education institutions were studied.

Key words: higher education, integration, synergy, capacity, cooperation, science.

Аннотация: В статье рассмотрены вопросы достижения синергетического эффекта при оптимизации вузов, особенности необходимости социально-экономического развития ее инновационных аспектов. Кроме того, были изучены модели организации интеграционных процессов в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: высшее образование, интеграция, синергия, потенциал, сотрудничество, наука.

KIRISH

Bugun zamonaviy hayotni ilm-ma'rifat va ta'limning taraqqiyotisiz tasavvur etish qiyin. Hozir qay bir sohani olmang, uning rivoji uchun, eng avvalo, ta'lim tizimi rivojlangan bo'lishi kerak. Zero, inson kapitaliga, uning iqtidoriga e'tibor qaratmay turib, natijaga erishib bo'lmaydi.

O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi "Ta'lim to'g'risida" gi O'RQ-637-sonli¹ Qonuniining qabul qilingani davlatimizning shu boradagi maqsadlarini aniq ifodalab berdi. Ushbu hujjatda ta'lim sohasidagi asosiy prinsiplar, ta'lim tizimi, turlari va shakllari aniq belgilab qo'yildi.

Ushbu hujjat navqiron avlodning zamonaviy bilimlar, kasb-hunar egallashlari hamda sifatli ta'lim olishlarining huquqiy asosini kafolatlashda muhim ahamiyat kasb etib, ta'lim tizimidagi mavjud muammolarni bartaraf etishga, uni tubdan takomillashtirishga, ta'lim sifatini yaxshilashga va uni xalqaro hamjamiyat bilan uyg'unlashgan holda olib borishga keng imkoniyatlar yaratib beryapti.

Bu islohotlar hali ko'zlangan marraning bir qismi xolos. Yangi O'zbekistonning 2022–2026-yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasida belgilangan maqsadlarda ham ta'lim sohasiga keng o'rin berilgan.[22]

Ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning ma'lum qismini, albatta, oliy ta'lim tizimidagi islohotlar tashkil etadi. Xususan, O'zbekiston Respublikasida oliy ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, oliy ta'limni modernizatsiya qilish, ilg'or ta'lim texnologiyalariga asoslangan holda ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi PF–5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi mazkur sohadagi yangi islohotlar uchun debocha vazifasini bajarib bermoqda.[23]

Mamlakatimizda "El-yurt umidi" jamg'armasi Prezident administratsiyasi huzuriga o'tkazildi va xorijda o'qitish bo'yicha yangi tizim joriy etilmoqda. 2024-yil boshida mamlakatimizda Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan 116 ta oliygohni o'rganilib, ularni yiriklashtirish dasturi ishlab chiqildi, ularga "milliy", "davlat" universiteti, akademiya yoki institut maqomini berishning aniq mezonlarini belgilash bo'yicha ishlar olib borilmoqda.

Shuningdek, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Toshkent moliya instituti va Davlat soliq qo'mitasi huzuridagi Fiskal instituti bitta oliy ta'lim muassasasiga birlashtirildi.

Tabiiyki, oliygohlarni optimallashtirish evaziga sinergiya samarasiga erishiladi hamda Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Toshkent moliya instituti va Davlat soliq qo'mitasi huzuridagi Fiskal instituti negizida tashkil etilgan (birlashgan) Toshkent davlat iqtisodiyot universitetining xalqaro tan olingan tashkilotlari (QS - Quacquarelli Symonds World University Rankings (rasmiiy veb sayti: www.topuniversities.com), ARWU - The Academic Ranking of World Universities (rasmiiy veb sayti: <http://www.shanghairanking.com>), THE - Times

1 lex.uz/docs/-5013007

Higher Education (rasmiiy veb sayti: www.timeshighereducation.com) tomonidan e'lon qilingan oliy ta'lim muassasalari reytingiga kirish imkoniyatini yanada oshiradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Iqtisodiyotda sinergiya tizim effekti yoki paydo bo'lishi, deb ataladigan narsa tufayli alohida qismlarni birlashtirish, bog'lash, integratsiya qilish, yagona tizimga birlashtirish natijasida faoliyat samaradorligining oshishi sifatida namoyon bo'ladi, ya'ni hosil bo'lgan tizimning yangi sifatlarining paydo bo'lishidir [2.-B.316]. "Sinergiya" so'zining o'zi yunonchadan kelib chiqqan (yunoncha synergós - birgalikda harakat qilish, yordam berish, hamkorlik qilish, ishtirok etish). "Sinergiya" tushunchasi o'z-o'zini tashkil etuvchi tizim tarkibiy qismlarining birgalikdagi harakatini, shuningdek, dunyoni va individual tizimlarni yaxlit idrok etishning ilmiy konsepsiyasini anglatadi [1].

Zamonaviy tushunchada iqtisodiyotdagi sinergiya hamkorlikni, muvofiqlashtirishni, kelishilgan (uyushgan) harakatni nazarda tutadi va sheriklik, hamkorlik, qo'shilish va kooperativ o'zaro ta'sir ko'rinishida namoyon bo'lishi mumkin. "Sinergetika" tushunchasi sinergiya hodisalarini o'rganuvchi fan sifatida talqin qilinadi. Dastlab, "sinergetika" intizomi G'arbda paydo bo'lgan va yangi istiqbolli ilmiy yo'nalishdir. Hermann Xaken (1969) sinergetika nazariyasining asoschisi hisoblanadi. Sinergetika fan sifatida yetakchi ilmiy yo'nalishlardan biri bo'lib, zamonaviy madaniyatda nochiizqlilik dinamik nazariyasi rivojlanishining tabiiy fan vektorini ifodalaydi [3.-B.1]. Sinergetika - murakkab muvozanatsiz tizimlarda tartiblangan tuzilmalarning shakllanishi va buzilishining umumiy qonuniyatlarini o'rganadigan fan [4.-P. 42]; qo'shma, muvofiqlashtirilgan, hamkorlikdagi harakat, hamkorlik, tizimlarning turli elementlarining o'zaro ta'siri va ochiq, dinamik muvozanatsiz tizimlarda o'zini o'zi tashkil etish va boshqarish jarayonlari qanday sodir bo'lishini ko'rsatadi [5.-P. 172]. Sinergetikaning tadqiqot predmeti – qaytarilmas jarayonlar dinamikasi, murakkab ochiq tizimlarning o'zini o'zi tashkil etish va o'z-o'zini rivojlantirish nazariyasidir. Sinergetikaning asosiy g'oyasi shundaki, murakkab tizimlar mikrodarajadagi o'zgarishlar natijasida o'zlarining makroskopik holatini sifat jihatidan o'zgartiradilar. Oxirgi o'zgarishlar miqdoriy bo'lib, tizimning nazorat parametrlari (tartib parametrlari) bilan tavsiflanadi. Boshqarish parametrlarini o'zgartirish orqali tizim keskin va o'z-o'zidan sifat jihatidan yangi holatga o'tganda kritik qiymatga erishish mumkin [5.-P. 172].

20-asr oxirida iqtisodiy tizimlarda rivojlanishning harakatlantiruvchi kuchi ham mavjud bo'lib, u nochiizqlilik va inqirozda yotadi, muvozanatsizlikda iqtisodiy tizimning rivojlanish potentsiali yashiringanligi to'g'risida ilmiy xulosalar paydo bo'ldi. Bu argumentlar iqtisod fanining rivojlanishida "iqtisodiy sinergetika" deb nomlangan yangi yo'nalishni shakllantirdi. Iqtisodiyotda sinergetika sinergetik yondashuv tamoyillaridan foydalanadi, sinergetika qoidalari va modellariga tayanadi va iqtisodiy tizimlarning ishlashi va rivojlanishini o'rganadi. Iqtisodiy sinergetika makroiqtisodiyotning integral tizim sifatidagi nazariyasi bo'lib, unda mikro va makro markazlashtirishga xos bo'lgan tarkibiy iyerarxiyaga qaraganda ancha murakkab munosabatlarga ega. Mikroiktisodiyotga nisbatan moliyaviy va pul ustamasidan makroiqtisodiyot mustaqil moliyaviy iqtisodiyot turiga aylanadi. U jamiyatning tizimli tuzilishining o'zagiga aylanadi, bunda rivojlanish nafaqat obyekt va subyektning, balki subyekt va subyektning o'zaro ta'siri asosida sodir bo'ladi. Bundan kelib chiqadiki, iqtisodiyot va uning ijtimoiy-siyosiy va madaniy kontekstini yagona tizimga birlashtirish tendensiyasi mavjud [6.-P. 204].

Strategik bozorni boshqarish sohasidagi yetakchi mutaxassislar – Devid A. Aaker [7.- P. 209-210], Jerri Jonson [8.-P. 358-359] ning fikricha, "sinergiya"ning mohiyati shundan iboratki, butun qismlar yig'indisidan kattaroq bo'ladi. Bu shuni anglatadiki, kompaniyaning bir nechta strategik biznes bo'linmalarining o'zaro ta'siri har bir alohida bo'linma faoliyatidan ko'ra ko'proq narsani ishlab chiqaradi. Shu bilan birga, kompaniyaning strategik bo'linmalarining o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladigan sinergiya mijoz uchun mahsulot qiymatini oshirishga yordam beradi va natijada sotish hajmini oshiradi; korxonada ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish. Kempbell E. [9] sinerγιyaning afzalligini tasdiqladi, agar faoliyat yoki jarayonlar bir-birini shunday to'ldirsa, jami effekt uning tarkibiy qismlarining oddiy yig'indisidan oshib ketadi. Ko'pgina tadqiqotchilar [5-20 va boshqalar] zamonaviy iqtisodiyot ko'plab sinerγik xususiyatlarni namoyon qiladi degan xulosaga kelishadi.

Sinergetikaning ilmiy fan sifatida o'ziga xos xususiyatlari haqida Evstigneeva L.P., Evstigneev R.N. [10.-S. 9]lar shunday deydi: "Quyidagilarga ishonib: sinergetikaning o'zagi chiziqli bo'lmagan mantiqdur; sinergetika - shakllanish fani, u jamiyatning barcha darajalarida qaytarilmas vaqt va makon bilan ishlaydi; Sinergetikaning tadqiqot predmeti ham obyekt, ham subyekt, sabab va erkinlik o'rtasidagi bog'liqlikdir". Ularning fikricha [10.-P. 17] sinergetika mavhum emas, balki aniq tarixiy mavzularga murojaat qilishni o'z ichiga olgan o'zaro ta'sir tahlilidan foydalanadi. Makonida davlat, har xil turdagi bozor institutlari, yirik, o'rta va kichik biznes tuzilmalari, moliya fondlari, bank tizimi va aholi o'zaro ta'sir qiladigan zamonaviy iqtisodiyotni o'zaro ta'sir nazariyasiz va shuning uchun ham o'rganib bo'lmaydi. sinergetika. Kuznetsov tomonidan olib borilgan tadqiqotlar B.L. [11] iqtisodiy sinergetika nazariyasida klassik iqtisodiy nazariyadan farqli ravishda muvozanatsizlik va qaytmaslik obyektiv dunyoning universal imperativi sifatida qaralishini ko'rsatdi. Rivojlanish manbai bu muvozanatsizlikdir. Iqtisodiy sinergetika, bu muallifning fikricha, statsionar (muvozanat) holatlarni inkor etmaydi, lekin ularni iqtisodiy

dinamika qonuni deb hisoblamaydi. Bundan tashqari, aynan muvozanat “taraqqiyot dushmani” hisoblanadi. Muvozanat rivojlanishning yo‘qligini anglatadi. Evstigneeva L.P., Evstigneev R.N. sinergetika ilmiy muomalaga iqtisodiyotning mikro va makro darajalari haqida yangi tushuncha kiritadi, deb hisoblaydi. Standart iqtisodiy nazariyada mikroiktisodiyot (“firma iqtisodiyoti”, Keynsga ko‘ra, turli xil bozor korxonalari, erkin raqobat bozori) makroiqtisodiyotga (“Pul iqtisodiyoti”) integratsiyalashgan bozor sifatida qarama-qarshi qo‘yiladi [10.-P. 21].

Hozirgi bosqichda iqtisodiy samaradorlikni oshirishda sinergiyaning roli ortib bormoqda. Shunday qilib, Kuznetsovning [11] so‘zlariga ko‘ra, hamjihatlikda, birgalikda harakat qilish – mamlakatimiz iqtisodiyotini rivojlantirish uchun imkoniyatdir. O‘z tadqiqotlarida Evstigneeva L.P., Evstigneev R.N. bir xil xulosaga kelishadi [10.-B.29] va iqtisodiy sinergetikani shakllanish nazariyasini, xususan, Rossiyaning bozor o‘zgarishi nazariyasi sifatida izohlaydilar. Mualliflarning fikricha, bozorni o‘zgartirish jarayonlarini o‘rganishga sinergetik yondashishsiz, stixiyali tendensiyalarni (bu mamlakatimizda bozor iqtisodiyotining shakllanishiga xos xususiyat), agar ularning tabiati chiziqli bo‘lmasa va iqtisodiyotning barcha darajalari bo‘lsa, ularni aniqlash mumkin emas. Shunday qilib, sinergetik yondashuv ilmiy tadqiqotning yangi fanlararo yo‘nalishi bo‘lib, uning tamoyillari iqtisodiy samaradorlikni o‘rganishda qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan turli xil tabiatdagi ochiq bo‘lmagan chiziqli tizimlarda o‘z-o‘zini tashkil qilish va o‘z-o‘zidan tashkil topishning umumiy qonuniyatlari, jarayonlari va o‘z-o‘zidan tashkil etilishini o‘rganadi. Iqtisodiy faoliyatni o‘rganishga nisbatan ushbu yondashuvning mohiyatini sinergetik nazariya, o‘z-o‘zini tashkil etish va strategik jarayonlarning integratsiyasiga asoslangan murakkab tizim sifatida iqtisodiyotdagi xo‘jalik yurituvchi subyektlarning iqtisodiy qonuniyatlari va o‘zaro ta‘sirini o‘rganish sifatida shakllantirish mumkin. Bozor boshqaruvi – bu iqtisodiyotni yaxlit tizim sifatida uning quyi tizimlarining hamkorlikdagi o‘zaro ta‘siri asosida yangi tartiblangan tuzilmani shakllantirishda rivojlantirish imkonini beradi. Iqtisodiy sinergetikaning o‘rganish obyekti murakkablik, chiziqli bo‘lmaganlik, muvozanatsizlik va noaniqlik bilan tavsiflangan iqtisodiy tizimlardir. Mamlakat agrosanoat majmuasida sodir bo‘layotgan jarayonlar, ko‘pchilik kabi ana shunday xususiyatlarga ega.

Iqtisodiyotning xususiyatlari unda sodir bo‘ladigan jarayonlarga bog‘liq, shuning uchun u chiziqli bo‘lmagan tizimdir. Iqtisodiyot atrof-muhit bilan materiya va energiya almashinuvini amalga oshirganligi sababli u ochiqdir [4.-B.42]. Iqtisodiy sinergetika evolyutsiya, dialektika, tizimlar, o‘z-o‘zini tashkil etish, kibernetika va boshqa nazariyalarning tamoyillari va fundamental nazariyalariga asoslanadi. Iqtisodiyotda sinergetik jarayonlar mos keladigan effektlar shaklida namoyon bo‘ladi. Bizning fikrimizcha, sinergik iqtisodiy samaralarni o‘rganish va ularni ilmiy boshqarish iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish imkonini beradi. Sinergetik ta‘sir bir qancha turli tomonlarga ega bo‘lgan universal kategoriya bo‘lib, iqtisodiy tizim elementlarining jamoaviy harakati natijalarini ularning individual xususiyatlari yig‘indisidan oshib ketishidan iborat [13.-B.12]. Myasnikov iqtisodiyotdagi sinergik ta‘sir [14.-B.8] iqtisodiyot sifati va rivojlanish trayektoriyasining o‘zgarishiga olib keladigan uning elementlarining hamkorlikdagi harakati natijasidir, deb hisoblaydi. O.A. Grunina [13.-B.12]ning fikricha, sinergetik iqtisodiy samara - iqtisodiy faoliyatning foydali natijani oshirish va unga erishish uchun sarflanadigan xarajatlarni kamaytirish ko‘rinishidagi real ta‘siri bo‘lib, uning barcha darajalarida takror ishlab chiqarishning ma‘lum omillarini oqilona uyg‘unlashtirish bilan yuzaga keladi. U real, xayoliy, joriy va kapital sinergik ta‘silarni va ularni shakllantirishning ikki yo‘nalishini - takror ishlab chiqarish omillarining bir qismi sifatida (moliyaviy ta‘sir natijasida) va takror ishlab chiqarish omillarining to‘g‘ridanto‘g‘ri tashkiliy va boshqaruv ta‘siri bilan kombinatsiyasiga ta‘sir qiluvchi faol prinsip sifatida aniqladi.

Ijtimoiy-iqtisodiy tizimdagi sinergik ta‘sir E.I. Galeeva ichki va tashqi omillar ta‘sirida turli xil tebranishlar (o‘zgarishlar) ta‘sirida o‘z-o‘zini tashkil etish jarayonida tizimning sifati va rivojlanish trayektoriyasini o‘zgartiradigan uning quyi tizimlari va elementlarining hamkorlikdagi o‘zaro ta‘siri natijasidir. Bunday tizimlarda sinergetik ta‘silarning paydo bo‘lishi texnik, texnologik, tashkiliy, iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik va boshqaruv omillarining vaqt va makonda doimiy o‘zgarishini hisobga olgan holda tizimli sintezi natijasida ta‘minlanadi [15.- P. 313].

A.A. Kofanov o‘z tadqiqotlarida xalqaro mehnat taqsimotiga qurilgan va ishlab chiqarish omillarini samarali taqsimlash asosida iqtisodiy o‘sishning ma‘lum bir turiga mos keladigan diversifikatsiyalangan turdagi mintaqaviy iqtisodiyotda sinergik ta‘sirga erishish zarurati va imkoniyatini isbotladi. Takror ishlab chiqarish davrlarining muvozanati raqobatbardoshlik va investitsion jozibadorlik omillarini rivojlantirish, manfaatlarni birlashtirish va hududiy tartibga solish vositalarining optimal kombinatsiyasi [16.-P.8].

Shuningdek, biz takror ishlab chiqarish jarayonlari muvozanatini hisobga olgan holda tizim obyektlarining integratsiya va kooperatsiya aloqalarini faollashtirish asosida iqtisodiyotda sinergik samaralarga erishish mumkin degan fikrga ham amal qilamiz.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida iqtisodiyotda sinergiya tizim effekti va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning samaradorligi bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar o‘rganildi. Maqolani shakllantirish jarayonida kuzatish va tanlab olish, ilmiy-nazariy,

empirik kuzatuv usullardan foydalanilgan. Tadqiqot natijalarining ishonchliligi tadqiqotda qo'llanilgan xorijiy va milliy statistik rasmiy manbalardan foydalanilgani bilan izohlanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Zamonaviy iqtisodiyotda, tegishli shart-sharoitlar yaratilganda, quyidagi guruhlariga birlashtirilishi mumkin bo'lgan juda ko'p miqdordagi sinergik effektlar shakllanishi mumkin: miqyosdagi sinergiya, savdo sinergiyasi, operatsion sinergiya, investitsion sinergiya, moliyaviy sinergiya, boshqaruv sinergiya va boshqalar. Qulay muhit yaratilsa, ko'plab sinergiyalar daromadning oshishiga, operatsion xarajatlarning kamayishiga va investitsiya zarurligiga olib keladi.

Keyingi yillarda mamlakatimizda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning ustuvor yo'nalishlari hamda xalqaro standartlar talablariga mos keladigan oliy ta'lim tizimini yaratish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Hududlarda yangi oliy ta'lim muassasalarining tashkil etilishi, kadrlar tayyorlashning zamonaviy ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklari hamda sirtqi va kechki bo'limlarning ochilishi, oliy ta'lim muassasalariga qabul kvotalarining oshirilishi mazkur yo'nalishdagi muhim islohotlar hisoblanadi¹.

Bugun kunda O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat yuritib kelayotgan xorijiy oliy ta'lim muassasalari soni 30 ta bo'lib, ularning 23 tasi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari hamda 7 tasi Vazirlar Mahkamasi qarorlari bilan 2002-2022-yillar oralig'ida tashkil etilgan. Mazkur filiallar 12 ta xorijiy mamlakatning (Rossiya Federatsiyasi (14), Koreya (3), Buyuk Britaniya (2), Italiya (2), Hindiston (2), AQSh (1), Belarusiya Respublikasi (1), Latviya (1), Malayziya (1), Polsha Respublikasi (1), Singapur (1), Turkiya (1)) oliy ta'lim muassasalaridagi ta'lim dasturlarini O'zbekiston Respublikasi hududidan o'zlashtirish imkonini beradi. Filiallar O'zbekiston Respublikasining 6 ta hududida joylashgan bo'lib, Filiallarning 14 tasi xalqaro e'tirof etilgan reytinglarning 1000 taligiga kiruvchi oliy ta'lim muassasalar diplomini bitiruvchilarga taqdim etadi.

Mazkur filiallarda jami 165 ta bakalavriat hamda 24 ta magistratura mutaxassisliklarida kadrlar tayyorlanib kelinmoqda. Xususan, ular orasida "Yader energetikasi", "Yader fizikasi", "Issiqlik energetikasi", "Tarixiy obidalarni restavratsiya va konservatsiya qilish", "Avtomobilsozlik muhandisligi", "Suv bioresurslari va akva madaniyat", "Qurilish", "Biotexnik va tibbiy apparatlar tizimlari", "Biomeditsina", "Oziq ovqat xavfsizligini boshqarish" va "Reklama va jamoatchilik bilan aloqalar" kabi noyob yo'nalishlarda iqtisodiyotimizga kadrlar yetkazib berishda xizmat qilmoqda.

Filiallarda hozirgi kunda jami 33 mingdan ortiqroq talabalar tahsil olayotgan bo'lib, ularning 30766 nafari bakalavriat hamda 2 mingdan ortiq talabalar magistraturada tahsil olib kelmoqda. Mazkur filiallar 2023–2024-o'quv yilining o'zida 10 mingdan ortiqroq talabalarni qubul qildi. Filiallarda o'qish grant hamda to'lov-kontrakt asosida tashkil etilgan bo'lib, to'lov-kontrakt narxlarini yo'nalishdan kelib chiqqan holda 2000 AQSh dollaridan 7500 AQSh dollarigacha yetishi belgilangan.

Filiallarda bugungi kunda 1100 dan ortiqroq professor-o'qituvchilar mavjud bo'lib, ulardan 146 nafari fan doktori, 432 nafari fan nomzodi hisoblanadi. O'rtacha ilmiy salohiyat 50 foizga yaqin.

Jahon bankining quyidagi ma'lumotlariga e'tiboringizni qaratamiz. Unga ko'ra, ikkita global reytinglar ro'yxatida O'zbekistondan birorta ham oliy ta'lim muassasasi 300 ta jahondagi eng mashhur universitetlar ro'yxatiga kira olmagan. Shu faktning o'ziyiq O'zbekistondagi oliy ta'lim muassasalarida chuqur kasbiy bilimlarga ega bo'lgan kadrlar tayyorlash, ularda zamonaviy ilmiy-tadqiqot ishlari bilan shug'ullanish va jamiyat taraqqiyoti uchun xizmat qilish yuzasidan belgilangan asosiy vazifalar bo'yicha ishlarni tashkil qilish, pirovard natijada xalqaro andozalarga muvofiq oliy ta'lim muassasalarini mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy-ma'rifiy va ilmiy markazlariga aylantirish masalalari hozirgacha hal etilmaganligidan dalolat beradi.

Oliy ta'lim muassasalarining integratsiyalashish darajasiga baho berishda yuqorida xalqaro tashkilotlar tomonidan taqdim etilgan va mualliflar tomonidan taklif etilgan metodikalardagi kamchiliklarni bartaraf etish maqsadida oliy ta'lim muassasalarining integratsiyalashish darajasini aniqlash uchun 3 ta ko'rsatkich tizimidan foydalanishni taklif etamiz. Oliy ta'lim muassasalarining integratsiyalashish salohiyati (deb nomlanuvchi 1-tizim va 6 ta funksional blok komponentlari yig'indisidan iborat. Har bir funksional blok komponentlari raqamli ma'lumotlarni maxsus qayta ishlash yo'li bilan hisoblanadigan va oliy ta'lim muassasalariguruhi ko'rsatkichlari egallagan o'rniga qarab 1 dan 10 balgacha o'zgaradigan "shartli funksional salohiyat" (1) ko'rsatkichlari yig'indisining o'rtacha arifmetigidan iborat. Buni quyidagi formulada ko'rish mumkin. (1-formula):

$$(1) \quad IS_j = IS_j^{o'quv} + IS_j^{ilm} + IS_j^{innov} + IS_j^{tijor} + IS_j^{mn-sp} + IS_j^{xlqr}$$

Bunda o'quv salohiyati, ilmiy salohiyat, innovatsion salohiyat, tijoratlashtirish salohiyati, ma'naviy-ma'rifiy va jismoniy tarbiyaviy salohiyat va xalqaro hamkorlik salohiyati hisoblanadi.

1-jadval. Respublikamizda faoliyat yuritayotgan 29 ta oliy ta'lim muassasalarining integratsion salohiyat ko'rsatkichlari.

Umumiy integratsion salohiyat ko'rsatkichida egallagan o'rn	OTM nomi	Umumiy integratsion salohiyat ko'rsatkichida egallagan o'rn	O'quv salohiyati	Ilmiy salohiyat	Innovatsion salohiyat	Tijorat-lashtirish salohiyati	Ma'naviy-ma'rifiy va jismoniy- tarbiyaviy salohiyat	Xalqaro hamkorlik salohiyati
1	TDTU	56,431	9,214	9,417	9,800	9,667	9,333	9,000
2	TDTU OF	44,138	5,571	6,667	9,600	9,833	6,667	5,800
3	TDTU QF	39,424	4,857	5,667	8,800	8,833	6,667	4,600
4	TerMTI	44,571	6,071	7,833	8,600	9,000	6,667	6,400
5	TAQU	48,174	7,357	7,750	9,400	8,833	7,833	7,000
6	TDTTrU	52,733	8,500	8,333	9,800	9,500	9,000	7,600
7	TTESI	50,417	7,000	9,083	8,800	9,333	9,000	7,200
8	TKTI	50,671	7,571	8,333	9,600	9,833	8,333	7,000
9	TKTI YaF	43,195	5,429	6,333	8,600	9,333	7,500	6,000
10	TKTI ShF	40,186	5,286	6,000	8,200	8,833	6,667	5,200
11	AndMI	49,971	7,571	8,000	9,000	9,167	8,833	7,400
12	BuxMTI	51,288	8,071	8,083	9,200	9,667	8,667	7,600
13	JizPI	49,790	7,857	7,667	9,000	9,000	8,667	7,600
14	QarMII	52,174	7,857	8,750	9,400	9,833	8,333	8,000
15	NamMQI	49,543	7,643	7,500	9,000	9,667	8,333	7,400
16	NamMTI	54,586	8,786	9,500	9,600	10,000	8,500	8,200
17	SamDAQU	45,845	7,429	6,417	9,400	9,333	7,667	5,600
18	FarPI	50,376	7,643	8,167	10,000	10,000	8,167	6,400
19	TATU	54,010	8,643	8,500	9,200	8,833	9,833	9,000
20	TATU QF	44,707	5,857	6,750	8,400	9,500	8,000	6,200
21	TATU NF	41,710	6,143	6,667	8,200	8,833	6,667	5,200
22	TATU SF	41,643	6,143	6,000	8,400	8,833	6,667	5,600
23	TATU FF	42,836	5,786	6,250	8,600	9,167	6,833	6,200
24	TATU UF	44,910	6,143	6,500	8,200	9,000	7,667	7,400
25	NavDKI	52,405	7,571	8,000	10,000	8,833	9,000	9,000
26	NKI	39,595	4,929	6,167	8,400	8,833	6,667	4,600
27	TIQXMMI	54,617	9,000	9,083	9,800	9,500	8,833	8,400
28	TIQXMMI BF	46,024	7,357	7,167	9,200	8,833	7,667	5,800
29	TIQXMMI QF	43,979	6,429	7,917	8,800	9,167	6,667	5,000

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, o'rganib chiqilayotgan oliy ta'lim muassasalar orasida Toshkent davlat texnika universiteti, Toshkent davlat transport universiteti va Toshkent axborot texnologiyalari universitetining integratsion salohiyati eng yuqoridir. Toshkent davlat transport universiteti va Toshkent davlat texnika universitetida 9 baldan ortiq ko'rsatkichni ham ko'rish mumkin. Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Termiz filiali, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Qarshi filiali integratsion salohiyat jihatdan past o'rinlarni

egallagan. Toshkent davlat texnika universiteti Olmaliq filiali va Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Qarshi filiali funksional blok ko'rsatkichlari ichida mutlaq 1 ballga loyiq deb baholangan.

Sinergetikaning ayrim qoidalaridan foydalangan holda iqtisodiy jarayonlarni o'rganishda quyidagi xususiyatlarni hisobga olishi kerak:

rivojlanishning nochiqilligi: sinergetika nazariyasi va amaliyoti dam olish holati yoki chiziqli rivojlanish faqat mavhumlik ekanligiga e'tibor qaratadi; faqat qisqa vaqt oralig'ida tizimning harakatini qoniqarli tarzda tavsiflaydi;

iqtisodiy tizimning sifatli sakrash qobiliyati: tizimdagi kichik buzilishlarning to'planishi (tebranishlar) sifatli sakrashga olib kelishi mumkin.

Mumkin bo'lgan sinergik ta'sirni aniqlash usullaridan biri Kingston universiteti professori R. Metyus tomonidan taklif qilingan. Uning fikricha, sinergik ta'sir ikki manbadan kelib chiqadi: subadditivlik va superadditivlik. Subadditivlikning tabiati mavjud savdo hajmlarini saqlab qolgan holda birlashuvchi universitetlarining umumiy xarajatlarini kamaytirishda (kapitalni jalb qilish, takroriy xodimlar va boshqalar) hisoblanadi. Superadditivlikning tabiati sotishning o'sishi hisobiga foydani oshirishdir (birlashtirilgan kompaniyaning marketing mavqeyini mustahkamlash natijasida, yangi investitsiya loyihalarini amalga oshirishga ko'ra amalga oshirish mumkin bo'lmagan).

Shunday qilib, sinergetik ta'sir mutlaq ko'rinishda quyidagi formula bo'yicha hisoblanadi:

$$(2) S_e = S_{super} + S_{sub}$$

S_e — mutlaq ma'noda sinergetik ta'sir;

S_{super} — mutlaq ma'noda superadditivlik effekti;

S_{sub} — subadditivlik ta'siri mutlaq ma'noda.

R. Metyu formulasi universitetlarning birlashishidagi sinergik effektning mohiyatini aks ettiradi. Biroq zamonaviy nazariy va amaliy tadqiqotlarda uning tranzaksiyada mavjudligi yoki yo'qligini aniqlashga, shuningdek, miqdoriy baholashni amalga oshirishga imkon beradigan aniq algoritm mavjud emas. R. Metyus tomonidan taklif qilingan sinergik effektning aniqlash tartibini aniqlashtirish uchun mumkin bo'lgan yondashuvni taklif qilamiz. Universitetlarni birlashtirish natijalarini baholash tartibi quyidagi qoidalar bilan to'ldirilishi kerak:

- universitetni qo'shishni amalga oshirish to'g'risida boshqaruv qarorini qabul qilishda maqsadga erishish darajasini mumkin bo'lgan sinergetik ta'sirning ustuvor mezon sifatida aniqlash;
- subadditivlik va superadditivlik ta'sirini baholash modelini ishlab chiqish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sinergetikaning ayrim qoidalarini qo'llash tadqiqotchilarga iqtisodiy tizimni o'zgartirish natijasi bo'lgan sinergetik ta'siri borasidagi tadqiqotni ilgari surishga turtki bo'ldi. Moliyaviy menejmentning zamonaviy nazariyasida M&A bitimidan keyin sinergik ta'sirning mavjudligi yoki yo'qligi haqidagi savolga aniq javob berishga imkon beradigan yagona metodologiya mavjud emas.

Zamonaviy iqtisodiy tizim murakkablik, nochiqillik, noaniqlik, ochiqlik va dinamiklik bilan ajralib turadi va resurslardan optimal foydalanish orqali maksimal samaradorlikka erishiladigan bozor muvozanatining ideal holatidan uzoqdir. O'z navbatida, iqtisodiy rivojlanish jarayonlarining nochiqilligi, nomutanosibli va noaniqligi iqtisodiyotda keng ko'lamlilik sinergik effektlarning paydo bo'lishiga olib keladi, ularning ochilishi va boshqaruvi iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirishga yordam beradi. Shuning uchun iqtisodiyotning rivojlanishi uning samaradorligini oshirish uchun sinergik jarayonlardan foydalanish zaruriyatini qabul qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: Ок. 65 000 слов и фразеологических выражений / под ред. проф. Л.И. Скворцова. – 26 изд., перераб. и доп. – М.: ООО "Изд-во Оникс": ООО "Изд-во Мир и Образование", 2008. – 736 с.
2. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 495 с.
3. Капица С.П., Курдюмов С.П., Малинецкий Г.Г. Синергетика и прогнозы будущего // <http://spkurdyumov.narod.ru/siniproblem.htm>.
4. Курдюмов С.П. Самоорганизация сложных систем // Экология и жизнь. – 2000. – № 5(17). – С. 42-45.
5. Терешин Е.М., Володин В.М. Системносинергетический подход к анализу кластерных образований // Экономические науки. – 2010. – № 4. – С. 170-173.

6. Евстигнеева Л.П., Евстигнеев Р.Н. Экономическая синергетика. – М.: Институт экономики РАН, 2007. – 228 с.
7. Аакер Д.А. Бизнес-стратегия: от изучения рыночной среды до выработки беспроигрышных решений [пер. с англ.]; под ред. С.Г. Божук. – М.: Эксмо, 2007. – 464 с.
8. Джонсон Д., Шоулз К., Уиттингтон Р. Корпоративная стратегия: теория и практика, 7-е издание [пер. с англ.]. – М.: ООО "И.Д. Вильямс", 2007. – 800 с.
9. Кемпбелл Э. Стратегический синергизм/ Э. Кемпбелл, К. Саммерс Лачс, 2-е изд. – СПб, Питер. – 2004. – 416 с.
10. Евстигнеева Л.П., Евстигнеев Р.Н. Методологические основы экономической синергетики (научный доклад). – М.: ИЭ РАН, 2007. – 64 с.
11. Кузнецов Б.Л. Экономическая синергетика как методология экономического развития//<http://ekvr.narod.ru>
12. Учитель Ю.Г., Глазун М.А. Синтез управленческих решений в свете самоорганизации // <http://spkurdyumov.narod.ru/Kriz.htm>.
13. Грунина О.А. Формирование финансового стратегического эффекта в экономике России: автореф. дис....докт. экон. наук. – М., 2011. – 40 с.
14. Мясников А.А. Синергетические эффекты в современной экономике: Введение в проблематику. – М.: URSS: 2011. – 160 с.
15. Галеева Е.И. Оценка эффективности деятельности хозяйствующих субъектов с помощью синергетической модели// Вестник Чувашского университета. – 2008. – №3. – С. 311-319.
16. Кофанов А.А. Диверсификация региональной экономики как доминирующая стратегия структурного развития в условиях глобализации экономических отношений: автореф. дис....докт. экон. наук. – Краснодар, 2011. – 46 с.
17. Горбунов В.С. Методология и модели управления инновационным развитием сельского хозяйства: автореф. дис.... докт. экон. наук. – Саратов, 2011. – 48 с.
18. Воспроизводство в аграрной экономике: вопросы теории, государственного регулирования и эффективности производства/Под научн. ред. академика РАСХН И.Г. Ушачева и Н.А. Борхунова. – Тула: Гриф и К, 2009. –324с.
19. Четвериков А.В. Основные направления повышения эффективности экономического механизма хозяйствования в агропродовольственных холдингах // Экономические науки. – 2009. –№8. – С.145-148.
20. Солошенко Р.В. Сущность и роль синергии в возрастании эффективности функционирования свеклосахарного подкомплекса АПК// Вестник Курской государственной сельскохозяйственной академии. –2012. –№ 6. – С. 30-35.
21. Солошенко Р.В. Совершенствование механизма эффективного функционирования свеклосахарного подкомплекса АПК на основе системно-синергетического подхода: автореф. дис....док. экон. наук. – Курск, 2013. –47 с.
22. <https://parliament.gov.uz/oz/articles/1535>.
23. <https://yuz.uz/news/yangi-ozbekiston-yangicha-talim-tizimi-va-yangicha-yondashuvlar>.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

